

→ کمیته سازمان ملل متحد برای مقابله با شکنجه. این ماده، به کمیته اجازه می‌دهد در موارد فوری، انجام دادن اقدامهای موقت مورد تشخیص کمیته را برای جلوگیری از ورود خسارت به قربانی یا قربانیان از دولت عضو مربوط درخواست کند. UN.Doc.CAT/C/3/Rev. 4, 38

در ماده (۱) ۳۹ مقررات دادگاه اروپایی حقوق بشر به شعبه یا رئیس شعبه اجازه داده شده است تا به طرفین، هرگونه اقدام موقت مورد تشخیص دادگاه را به منظور تأمین منافع طرفین یا درستی جریان رسیدگی خاطر نشان سازد.

< <http://www.echr.coe.int/ENG/Edocs/RulesofCourt2002.htm> > .

همچنین ر.ک:

J. G. Merrills and A. H. Robertson, *Human Rights in Europe*, 4th edn, Manchester MUP, 2001, 317-318.

ماده (۲) 63، 9ILM 673، 1979 به دادگاه آمریکایی حقوق بشر اجازه می‌دهد در حالت فوق العاده و فوری و در هر زمان لازم برای اجتناب از ورود خسارتهای جبران‌ناپذیر به اشخاص، اقدامهای موقت را در پیش گیرد. دادگاه همچنین ممکن است بنا به درخواست کمیسیون بدون اینکه حتی پرونده به وی ارجاع شود در این باره اقدام کند.

همچنین ر.ک: ماده ۲۵ قواعد اصلاحی دادرسی قابل دسترس در:

< www1.umn.edu/humanrts/oasinstr/iachreeregulations.html > .

بعلاوه ماده (۱) ۲۵ قواعد اصلاحی دادرسی کمیسیون آمریکایی حقوق بشر به کمیسیون اجازه درخواست اقدامهای موقت را در موارد فوری، جدی و ضروری، برای جلوگیری از خسارتهای جبران‌ناپذیر به اشخاص می‌دهد.

< www1.umn.edu/humanrts/oasinstr/iachreeregulations.html > .

به طور کلی ر.ک:

J. Pasqualucci, *The practice and Procedure of the Inter-American Court of Human Rights*, Cambridge CUP, 2003, ch.6.

در سیستم حقوق بشر آفریقایی کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و مردم حسب ماده ۱۱ به در پیش گرفتن اقدامهای موقت برای جلوگیری از ورود خسارتهای جبران‌ناپذیر به قربانی و همچنین در مواردی که به نفع طرفین یا انجام دادن درست دادرسی مطرح شده در نزد آن است، مجاز است قواعد دادرسی اصلاحی کمیسیون، (۱۸) ۱۹۹۷، *مجله حقوق بشر* ۱۵۴، ص ۱۶۱-۱۶۳.

دادگاه آفریقایی حقوق بشر به موجب پروتکل اعلامیه آفریقایی حقوق بشر، حقوق مربوط به ایجاد یک دادگاه آفریقایی حقوق بشر (پذیرفته شده از سوی شورای OAU سران دولتها در سی و چهارمین اجلاس عادی خود در «اواگادوگو» در ۱۹۹۸ و تجدید شده در ۲۰۰۰) *مجله آفریقایی حقوق بین‌المللی و حقوق تطبیقی* ۱۸۷) اختیار تعیین اقدامهای موقت را دارد. بنابراین، به موجب ماده (۲) ۲۷ در موارد فوری و مهم و زمانی که جلوگیری از ورود خسارتی جبران‌ناپذیر لازم است، دادگاه اقدامهای موقت را که صلاح بداند، در پیش می‌گیرد. ر.ک:

Gino J. Naldi, «Interim Measures of Protection in the African System for the protection of Human and Peoples Rights», (2002)2, *مجله حقوق بشر آفریقایی* ۱

اقدامهای موقت

در کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد^۱

□ Gino J. Naldi^۲

□ ترجمه: دکتر فرهاد خمایی زاده^۳

مقدمه

نهادهای حقوق بشر که مسئولیت نظارت بر اجرای حقوق مورد حمایت را در معاهدات مربوط به حقوق بشر به عهده دارند، معمولاً در اقدامهای مقطعی یا موقت حمایتی و فوری برای حفاظت از حقوق و اشخاص قربانی تخلفات حقوق بشری، اختیار دارند.^۴ اینکه آیا دولتهای عضو باید درخواست انجام دادن اقدامهای حمایتی

۱. مشخصات کتاب‌شناختی مقاله به شرح زیر است:

Gino J. Naldi, «Interim Measures in the UN Human Rights Committee», *International and Comparative Law Quarterly*, v.53, part 2, Oxford University Press, April 2004, p.445.

2. Senior Lecturer in Law, University of East Anglia.

۳. استادیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.

۴. این اختیار ممکن است در خود معاهده و یا آنچنان که بیشتر معمول است، در مقررات دادرسی پیش‌بینی شده باشد؛ برای مثال، در این باره رجوع کنید به ماده (۱) ۱۰۸ قواعد اصلاحی دادرسی ←

موقت را اجابت کنند، بحثهایی را برانگیخته است. هدف از این نوشتار، بررسی موضوع نیروی الزامی اقدامهای حمایتی موقت در سیستم حقوق بشر سازمان ملل متحد در پرتو نظریه‌های کمیته حقوق بشر (از این پس، کمیته نامیده می‌شود) در جریان پرونده «Piandiong, Morallas and Bulan v. The Philippines»^۱ است؛ از این رو نخست نقش کمیته در تأمین حقوق فردی را به اختصار یادآور می‌شویم.

رویه رسیدگی کمیته به شکایت انفرادی

کمیته به عنوان جزئی از وظیفه حمایتی خود حسب پروتکل اختیاری الحاقی به میثاق بین‌المللی حقوق سیاسی و مدنی،^۲ در خصوص موارد ادعایی نقض میثاق که معمولاً «مکاتبات انفرادی» نامیده می‌شود، صلاحیت رسیدگی به درخواستهای انفرادی را دارد.^۳ این درخواست ممکن است از سوی یک کشور عضو میثاق باشد که پروتکل اختیاری را نیز تصویب کرده باشد.^۴ همچون سایر مراجع قضایی حقوق بشری، تماسها و مکاتبات باید با شرایط پذیرش منطبق باشد.^۵ اگر درخواست، پذیرفتنی تشخیص داده شود، دولت عضو مربوط قبل از تصمیم‌گیری کمیته می‌تواند به ادعاهای مطرح شده پاسخ دهد. حسب ماده (۴) پروتکل اختیاری،

1. Communication No.869/1999, UN Doc CCPR/C/70/D/869/1999 (19 Oct 2000);

قابل دسترس در:

<<http://www.1.umn.edu/humanrts/undocs/869-1999>> .

2. 999 UNTS 171; (1967) 6 ILM 383.

۳. این روند، «شبه قضایی» نامگذاری شده است.

R. K. M. Smith, *Textbook on International Human Rights*, Oxford OUP, 2003, p.67.

۴. در ۱۰ اکتبر ۲۰۰۳ م. تعداد ۱۴۷ کشور عضو میثاق بودند که از این تعداد ۱۰۴ کشور به پروتکل پیوستند. اطلاعات درباره این معاهدات در وب‌گاههای سازمان ملل متحد در دسترس است:

<<http://untreaty.un.org>> and <<http://www.unhchr.ch>> .

۵. مواد ۲ و ۳ و ۵(۲) پروتکل اختیاری. ر.ک.:

D. McGoldrick, *The Human Rights Committee*, Oxford, Clarendon Press, 1994, pp.134-41, 160-98.

تصمیمهای کمیته (نظریه‌ها)^۱ رسماً خصوصیت الزام‌آور تصمیمهای یک دادگاه حقوقی را ندارد، در عوض، از یک قدرت شبه‌حقوقی تشویقی برخوردار است.^۲ با وجود این، به نظر می‌رسد زمانی که کمیته، تخلفی را کشف کند توقع رعایت آن ایجاد می‌شود.^۳

اختیار کمیته درباره برقراری اقدامهای حمایتی موقت

اختیار کمیته درباره اقدامهای موقت از قواعد دادرسی اش نشئت می‌گیرد.^۴ کمیته به موجب ماده ۸۶ می‌تواند قبل از اعلام نظریه‌هایش نسبت به تقاضای رسیده به دولت عضو، او را از نظریه‌هایش نسبت به انجام دادن اقدامهای موقت برای اجتناب از وارد کردن خسارت جبران‌ناشدنی به قربانی تخلف ادعایی، مطلع کند. در چنین وضعی، کمیته به دولت عضو یادآوری می‌کند که نظریه‌هایش درباره اقدامهای موقت به مسائل ماهوی پرونده ربطی ندارد.

در عمل، گزارشگر ویژه، غالباً مسئولیت صدور درخواستهای اقدامهای موقت یا

1. Views.

2. McGoldrick op. cit., pp.151-2; T. Opsahi, «The Human Rights Committee», In P. Alston (ed), *The United Nations and Human Rights*, Oxford OUP, 1992, p.369, at 421; J. Rehman, *International Human Rights Law*, Harlow Longman, 2003, p.91, who describes the Views as having «moral and political» force.

۳. بنابراین، موضع کمیته چنین بوده است: با توجه به اینکه یک دولت عضو که پروتکل اختیاری را می‌پذیرد، صلاحیت کمیته را برای احراز تحقق نقض میثاق را قبول کرده و اینکه حسب ماده ۲ میثاق چنین دولتی متعهد شده که در قلمروش برای همه افراد، امکان رجوع به محاکمش درباره حقوق شناخته شده در میثاق و پرداخت غرامت مؤثر و کافی را در صورت اثبات نقض فراهم آورد، کمیته امیدوار است ظرف مدت ۹۰ روز از دولت عضو اطلاعات راجع به اقدامهای انجام‌شده را در اجرای منویات کمیته دریافت کند.

UN GAOR A/55/40, vol.I, para.593.

بعلاوه، در ۱۹۹۰ م. یک روند نظارتی را برای پی‌گیری نظریه‌هایش تأسیس کرده است،

UN GAOR A/45/40, Annex. XI.

۴. قواعد دادرسی اصلاحی کمیته،

UN GAOR A/56/40, vol.I, B.

لغو آنها را به عهده دارد.^۱ اقدامهای موقت، تصمیمهایی موقت است که کمیته باید متعاقب دریافت تقاضای جبران خسارت قبل از اعلام آرای نهایی خود اتخاذ کند.^۲ تصمیم به پذیرش تقاضای اقدام موقت، یک پیش شرط نیست. همچنین لازم نیست که قبلاً اقدامهای جبرانی محلی انجام شده باشد.^۳ هدف اقدامهای موقت به روشنی، حمایت و ممانعت از ورود خسارت جبران‌نشده به قربانی است.^۴ بنابراین، خسارت به قربانی، عنصری برجسته و مهم است.^۵ اقدامهای موقت، عمدتاً در موارد فوری درباره اشخاص محکوم شده که در انتظار اجرای حکم و مدعی عدم محاکمه عادلانه‌اند و یا در موارد اخراج یا استرداد مجرمان محتمل، درخواست می‌شود.^۶ به عنوان یک امر حکمی، اقدامات درخواستی کمیته مبتنی بر قواعد دادرسی صرفاً یک توصیه و غیر الزامی تلقی شده است.^۷ با وجود این، به نظر می‌رسد

۱. این رویه، در جریان سی و پنجمین اجلاس کمیته پذیرفته شد. کمیته در پنجاه و پنجمین جلسه تصمیم گرفت که گزارشگر مخصوص این صلاحیت را تا زمانی که گروه کاری، تماسها و مکاتبات بخش پذیرش را عهده‌دار شود، حفظ خواهد کرد.
UN GAOR A/52/40, vol.1, para.467.

۲. همان، شماره ۸، بند ۵۶۵.
۳. در این باره ر.ک: اظهارات آقای «M. Scheinin»، عضو کمیته حقوق بشر.
UN Doc.CAT/C/SR.487, para.4.
4. See *Weiss v. Austria Communication*, No.1086/2002, UN Doc CCPR/C/77/D/1086/2002 (15 May 2003); discussed below.
دادگاه داخلی حقوق بشر اعلام کرده است که اقدامهای موقت نه تنها ماهیت بازدارندگی و حفظ یک وضعیت حقوقی را دارد، بلکه اساساً حمایتی نیز می‌باشد؛ زیرا از حقوق بشر حمایت می‌کند.
Provisional Measures in the La Nacion Newspaper case, Order of 7 sep. 2001, Annual Report of Inter-American Court of Human Rights, 2001, vol.II, Appendix XXXVI, para.4.
۵. به نظر کمیته، حسب ماده ۸۶، نتایج نامقبول، خسارت‌های جبران‌ناپذیر تلقی نمی‌شود.
Canepa v. Canada, Communication No. 558/1993, UN Doc CCPR/C/D/558/1993 (1994), para.7.

۶. همان، شماره ۸.
7. McGoldrick, op.cit.202; Smith, op.cit.68; A. H. Robertson and J. G. Merrills, *Human Rights in the World*, 4th ed. Manchester MUP 1996, 57, Who describes them as a moral force.

موافقت با چنین درخواستهایی عموماً مناسب بوده است.^۱ قطعاً در راستای حفظ علت وجودی اقدامهای موقت، کمیته این پیش‌بینی را داشته است که یک دولت عضو، روند رسیدگی را تا زمانی که کمیته درباره اقدامهای موقت اعلام نظر کند، به حالت تعلیق درمی‌آورد. با وجود این، کمیته با توجه به اجابت نکردن درخواست اقدامهای موقت از سوی یک دولت عضو در خصوص اعمال یک مجازات جبران‌نشده، اخیراً دولتهای عضو را به اجرای چنین درخواستهایی متعهد کرده است.

رویه کمیته در اعلام اقدامهای موقت

با اجرا نشدن درخواست کمیته از یک دولت عضو درباره تعلیق دادرسی در پرونده «Piandong et al v. The Philippines»، کمیته آن را نقض فاحش تعهدات آن دولت حسب پروتکل اختیاری تلقی کرد. واقعیات موجود در پرونده روشن بود. مرتکبان یک فقره سرقت توأم با قتل به مرگ، محکوم شده بودند. این رأی در دیوان عالی کشور تأیید شد و رئیس جمهور نیز بعداً با تقاضای عفو مخالفت کرد.^۲ سپس ادعای نقض ماده ۶ (حقوق حیات) و ماده ۱۴ (حقوق محاکمه عادلانه) میثاق به کمیته منعکس شد. کمیته به استناد ماده ۸۶ از دولت عضو درخواست کرد از اجرای حکم اعدام تا زمانی که پرونده در کمیته در حال رسیدگی است، خودداری کند، اما دولت عضو به رغم این درخواست، حکم اعدام را اجرا کرد.

کمیته هنگام بررسی ماهوی درخواست مطرح شده، توجه ویژه‌ای را به بی‌توجهی دولت عضو نسبت به درخواست کمیته مبذول داشت. نظر به اهمیت

۱. در این باره، ر.ک: اظهارات «Martin Scheinin»، در منبع ذکر شده شماره ۱۲ بند ۳.
۲. تمام آرای محکومیت به مرگ به طور اتوماتیک در دیوان کشور مجدداً رسیدگی می‌شود. اختیارات رئیس جمهور از جمله درباره عفو در ماده ۷ بخش ۱۹ قانون اساسی پیش‌بینی شده است. ر.ک: دومین گزارش فیلیپین،

UN Doc CCPR/C/PHL/2002/2, para.511.

تصمیم کمیته، نظریه‌های کمیته را به طور مشروح می‌آوریم:

یک دولت عضو میثاق با پیوستن به پروتکل اختیاری، صلاحیت کمیته حقوق بشر را برای وصول تقاضاهای انفرادی در خصوص ادعاهای نقض هر یک از حقوق تصریح شده در میثاق و رسیدگی به آن می‌پذیرد. یک دولت با الحاق به پروتکل متعهد می‌شود با کمیته در جریان رسیدگی به درخواستهای واصله و بعد از آن، در انعکاس نظریه‌های کمیته به دولت عضو و فرد درخواست کننده، با حسن نیت، همکاری کند. (ماده ۵-۱ و ۴-۱). بر خلاف تعهدات یک دولت عضو است که با اقدامهای خود در روند رسیدگی به درخواستهای رسیدگی و یا اعلام نظریه‌های کمیته، مانع ایجاد کند یا به نحوی، اجرای آنها را خنثی سازد.^۱

یک دولت عضو، جدا از هر گونه تخلف از مفاد میثاق در صورت انجام دادن اقدامهایی که به نحوی مانع از بررسیهای کمیته نسبت به ادعای نقض حقوق یک قربانی شود، یا آن را خنثی کند و یا اعلام نظریه‌های کمیته را بی‌نتیجه و بی‌فایده سازد، تعهدات خود را به موجب پروتکل اختیاری نقض کرده است.... اگر دولت عضو از طرح درخواست آگاه باشد و با این حال، قبل از رسیدگی کمیته و اعلام نظریه‌هایش، اقدامهای اجرایی را نسبت به قربانی انجام دهد، حسب مفاد پروتکل، مرتکب نقض تعهدات خود شده است، خصوصاً اگر بعد از درخواست کمیته حسب ماده ۸۶ مبنی بر خودداری آن دولت از اقدام اجرایی، به این اقدام مبادرت کند، توجیه‌ناپذیر است.^۲

کمیته با رد این استدلال دولت عضو که پذیرش درخواست اقدامهای موقت، مانع اجرای عدالت است، اعلام کرد دولتهای عضو نمی‌توانند به طور یک‌جانبه شرایطی محدودکننده را بر صلاحیت کمیته و حقوق شاکیان در ارجاع تقاضاهایشان تحمیل کنند.^۳ نهایتاً کمیته به این نتیجه رسید:

اقدامهای موقت موضوع ماده ۸۶ مقررات کمیته که در راستای اجرای ماده ۳۹ میثاق در پیش گرفته می‌شود، به منظور ایفای نقش تعیین شده در پروتکل برای کمیته الزامی است. نادیده گرفتن این قاعده خصوصاً با انجام دادن اقدامهای

۱. در بند ۵-۱، «تأکید» اضافه شده است.

۲. در بند ۵-۲، «تأکید» اضافه شده است.

۳. بند ۵-۳.

برگشت‌ناپذیر، از قبیل اعدام یا اخراج قربانی از کشور، حمایت از حقوق تصریح شده در میثاق از طریق پروتکل اختیاری را تضعیف می‌کند.^۱

بنابراین، کمیته اعلام کرد کوتاهی در اجرای اقدامهای موقت، حسب مقررات پروتکل، نقض تعهدات از سوی دولت تلقی می‌شود، نه نقض قواعد ماهوی میثاق. در واقع، کمیته، چنین تخلفی را در این مثال احراز نکرد.^۲ به نظر می‌رسد استدلال کمیته بر مبنای این واقعیت شکل گرفته است که حسب ماده ۱ پروتکل، دولتها باید در خصوص تعهدات مندرج در معاهدات منعقدشده با حسن نیت عمل کنند و از انجام دادن اقدامهای مغایر با اهداف و مقاصد کنوانسیون اجتناب کنند.^۳ ماده ۲۸ میثاق به عنوان یک مبنای حقوقی جایگزین تلقی شده است.^۴ چنین استدلال شده است که پروتکل اختیاری به کمیته اختیار می‌دهد ارجاعات انفرادی را استماع کند. نظریه‌های کمیته در تفسیر معاهدات بر مبنای اختیارات ناشی از ماده ۲۸ میثاق اعلام می‌شود. این اختیارات، درخواست اقدامهای ترمیمی موقت را نیز شامل می‌شود. بعلاوه، کمیته در راستای پیشبرد هدف اصلی پروتکل، یعنی گسترش حمایت مؤثر از حقوق بشر پیش می‌رود.^۵ کمیته می‌خواهد مطمئن شود که دولتها هیچ اقدامی در جهت تضعیف قدرت و عملکرد تصمیمهای نهایی نداشته باشند. گرچه کمیته صریحاً اعلام نکرده است که درخواستهای اقدامهای موقت از نظر حقوقی به دولتها تحمیل می‌شود، نتیجه نهایی، به جهات عملی، اساساً همان است.

گرچه کمیته، قبلاً نارضایتی خود را از دولتهای عضو کمیته به سبب اجابت نکردن عمدی درخواستهای اقدام موقت اعلام کرده است، اعلام نظر کمیته در این

۱. بند ۵-۴.

۲. بند ۸.

۳. به نظر کمیته، هدف و مقصود پروتکل اختیاری، ارزیابی الزامهای یک دولت حسب میثاق در نزد کمیته است (General Comment, No.24, UN Doc HRI/GEN/1/Rev 5, para.13).

4. Schenin, above n.12, para.2.

5. Cf, e.g. *Provisional Measures in the Miguel Agustin Pro Juarez Human Rights Center et al case*, Order of 30 Nov 2001, Annual Report of the Inter-American Court of Human Rights, 2001, vol.II, Appendix XLVI.

۳۱۶

۳۱۵

باره، تعجب آور نیست. کمیته با اعلام کردن نظر خود در پرونده «Piandiong» نشان داد که صبرش را در برابر بی تفاوتی دولتهای عضو در قبال اقدامهای موقت از دست داده است. در پرونده‌های «Mansuraj et al v. Sierra Leon»^۱ و «Glen Ashby v. Trinidad and Tobago»^۲، زمانی که پرونده ایشان در کمیته در حال رسیدگی بود و با وجودی که کمیته درخواست خودداری موقت از اجرای حکم اعدام را کرده بود، شاکیان اعدام شده بودند. در این باره، کمیته ابتدائاً کوتاهی دولت در اجابت درخواستهایش را محکوم^۳ و سپس نگرانی خود را در این باره ابراز کرد^۴ و متعاقباً اعلام داشت که دولتهای عضو، تعهداتشان را حسب پروتکل الحاقی، مثل مورد «Piandiong» نقض کرده‌اند.^۵ در واقع، کمیته در پرونده «Glen Ashby» با نشان دادن عکس‌العمل شدیدتری، اعلام داشت که رفتار دولت مربوط، نشان‌دهنده کوتاهی شدید در رعایت حتی ابتدایی‌ترین درجه حسن‌نیت لازم برای یک دولت عضو میثاق و پروتکل اختیاری است.^۶

باید یادآوری کرد که کمیته در پرونده‌های بعدی، روش خود را در قبال اقدامهای موقت تعدیل کرد. در پرونده «Saidov v. Tajikistan»^۷ به‌رغم

1. *Mansaraj et al v. Sierra Leon, Gborie et al v. Sierra Leon and Sesay et la v. Sierra Leon*, Communications Nos. 839/2998, 840/1998 and 842/1998, UN GAOR A/56/40, Vol.I, Annex X, sect. M (16 July 2001).
2. *Glen Ashby v. Trinidad and Tobago*, Communication No.580/1994, UN GAOR A56/40, vol.II, Annex XI, sect. A (21 Mars 2002)
3. *Mansaraj et al v. Sierra Leon, Gborie et al v. Sierra Leon, and Sesay et al v. Sierra Leon*, para.240.
4. UN Doc CCPR/C/64/D/839-841/1998.
5. *Mansaraj et al v. Sierra Leon, Gborie et al v. Sierra Leon, and Sesay et al v. Sierra Leon*, paras. 5-1, 5-3; *Glen Ashby v. Trinidad and Tobago*, paras. 10-9, 10-10.
6. *Ibid.*, para. 10-9.
7. Communication No.964/2001.

کمیته، رویه مشابهی را در «پرونده ازبکستان» در پیش گرفت. موضوع مربوط به اعدام ۶ نفر بود که شکایاتشان در کمیته در حال رسیدگی بود (UN GAOR A/58/40, vol.I, para.141).

درخواست اقدامهای موقت به وسیله گزارشگر مخصوص، شاکی اعدام شده بود؛ بنابراین، کمیته، تاجیکستان را زیر سؤال برد.^۱ مورد مهم‌تر، پرونده «Weiss v. Austria»^۲ بود که در آن، شاکی مدعی بود که استرداد وی از سوی استرالیا به آمریکا متضمن نقض حقوق بشر است. کمیته، برای اینکه فرصت بررسی خطر ورود خسارت‌های جبران‌ناپذیر به شاکی را داشته باشد، از دولت استرالیا، درخواست اقدامهای موقت کرد. با وجود این، قبل از میسر شدن اثبات این امر، استرالیا استرداد را انجام داد با این استدلال که درخواست اقدامهای موقت، الزام آور نیست.^۳ به نظر کمیته، استرداد شاکی قبل از اینکه کمیته بتواند مسئله جبران‌ناپذیر بودن ضرر را رسیدگی کند، نقض مفاد پروتکل تلقی می‌شود.^۴ از اینکه استرالیا دعوت مندرج در ماده ۸۶ را برای ارائه دلیل در این خصوص که آیا استرداد، متضمن ورود خسارت جبران‌ناپذیر شده است یا نه، اجابت نکرده است، کمیته، ابراز نگرانی کرد.^۵

نکته حائز اهمیت در این پرونده، این است که اولاً، احراز جبران‌ناپذیر بودن ضرر، یک شرط قبلی برای درخواست اقدامهای موقت نیست و ثانیاً، اقدامهای موقت درخواستی، در حالی که کمیته در حال رسیدگی به وجاهت آنهاست، نیز الزامی تلقی می‌شود. این تحولات، دامنه حمایتی اقدامهای موقت را گسترش می‌دهد.

تحولات اخیر حقوق بشر در سایر کشورها

جالب است یادآوری شود که تصمیمهای کمیته در سیستمهای منطقه‌ای منعکس شده است؛ خصوصاً در آفریقا و اروپا که اقدامهای موقت درخواستی از سوی

1. UN GAOR A/58/40, vol.I, para.130.
2. Communcation No.1086/2002, UN Doc CCPR/C/77/D/1086/2002 (15 May 2003).

۳. بند ۵۳.

۴. بند ۷۱.

۵. همان.

ارگانهای نظارتی، تحت حکومت قواعد دادرسی است و نه مقررات معاهده. بررسی کوتاه تحولات صورت گرفته در این کشورها موضوع را روشن می کند.

آفریقا

در آفریقا، کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و مردم^۱ به روشنی اعلام کرده است که از دولت‌ها انتظار دارد درخواست اقدامهای موقت را اجابت کنند.^۲ کمیسیون آفریقایی در پرونده «International Pen, Constitutional Rights Project, Interights on behalf of Ken Saro-Wiwa Jr and Civil Liberties Organization v. Nigeria» اقدام یک نویسنده فعال به نام «Ken Saro-Wiwa» را به وسیله رژیم نظامی نیجریه به رغم این واقعیت که کمیسیون درخواست اقدامهای موقت را پذیرفته و تقاضای توقف حکم اعدام را کرده بود، زیر سؤال برد.^۳ این کمیسیون اعلام کرد که نیجریه نسبت به ماده ۱ منشور آفریقایی حقوق بشر و مردم، متعهد بوده است و یکی از وظایف کمیسیون، همکاری با دولت‌ها در اجرای تعهداتشان حسب مفاد منشور است.^۴

بنابراین، کمیسیون آفریقایی، دولت نیجریه را به سبب اجرا نکردن تعهداتش درباره اقدامهای موقت، ناقض ماده ۱ منشور آفریقایی دانست.^۵

این کمیسیون همچنین اضافه کرد که اجرای حکم اعدام در مقابل ایرادات و دفاعیه‌های مطرح شده از سوی کمیسیون و افکار عمومی جهانی علیه آن، امری است که امیدواریم هرگز تکرار نشود و اینکه گفته شود این مورد، نقض منشور است، ساده‌انگاری‌ای بیش نیست.^۶

1. The African Commission on Human and Peoples' Rights.

۲. ر.ک: ماده ۱۱۱، زیرنویس شماره ۱.

3. Communication Nos. 137/94, 139/94, 154/96, and 161/97 (2000)7 International Human Rights Reports 274. see further, Naldi op. cit., 6-8.

۴. بندهای ۱۱۳ و ۱۱۴.

۵. بند ۲۸۵.

۶. در بند ۱۱۵، «تأکید» اضافه شده است.

آمریکا

در سیستم آمریکایی،^۱ دادگاه آمریکایی حقوق بشر^۲ اعلام کرده است اقدامهای موقت مقرر شده از سوی این دادگاه، الزام آور است.^۳ دادگاه در پرونده «Constitutional Court Case» مقرر کرد که قاعده مندرج در ماده (۲) ۶۳ کنوانسیون، دولت عضو را به انجام دادن اقدامهای موقت تعیین شده از سوی دادگاه مکلف می کند؛ زیرا:

در اینجا یک اصل اساسی حقوق بین الملل درباره مسئولیت دولتی که مورد حمایت رویه قضایی بین المللی نیز می باشد، وجود دارد که به موجب آن، دولت‌ها باید تعهدات قراردادی بین المللی خود را با حسن نیت^۴ انجام دهند.^۵

لازم الاجرا بودن دستور اقدامهای موقت دادگاه آمریکایی حقوق بشر مبنای قراردادی دارد^۶ و ناشی از نقش قضایی دادگاه است.^۷

با وجود این، مقایسه مورد فوق با کمیسیون آمریکایی حقوق بشر، دید مناسبی به دست می دهد؛ زیرا اختیار کمیسیون برای درخواست اقدامهای پیشگیرانه بر قواعد دادرسی مبتنی است. کمیسیون، برخلاف دادگاه آمریکایی حقوق بشر، نمی تواند دولتی را آمرانه^۸ به انجام دادن اقدامهای پیشگیرانه مجبور کند، بلکه فقط حق درخواست^۹ دارد.

۱. ر.ک: زیرنویس شماره ۱.

2. Inter-American Court of Human Rights.

3. Cf. Pasqualucci op. cit, 316-318.

4. Pacta Sunt Servanda.

5. Provisional measures, Order of the Inter-American Court of Human Rights of 14 Aug 2000, in *Provisional Measures-Compendium: July 2000-June 2001*, Series E, No.3, paras.13-15.

6. A. A. Cancado Trindade, Preface, Inter American Court of Human Rights, *Provisional Measures-Compendium: July 2000-June 2001*, Series E, No.3, paras.13-15.

7. Pasqualucci op. cit., 317.

8. Order.

9. Request.

۳۲۰

۳۱۹

مجله تخصصی الهیات و حقوق / بهار و تابستان ۱۳۸۴ / شماره ۱۵ و ۱۶

اقدامهای موقت در کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد / ترجمه‌ها

در اینجا نه الزام، بلکه یک انتظار و توقع اجرا وجود دارد. برای اقدامهای پیشگیرانه کمیسیون، خصیصه بازدارندگی قائل شده‌اند.^۲ به نظر دادگاه آمریکایی حقوق بشر، دولت‌ها باید با حسن نیت و به طور مؤثری^۳ به تمام مقررات کنوانسیون عمل کنند. دادگاه آمریکایی در پرونده «James et al v. Trinidad and Tobago»^۴ درباره دستورات مبنی بر انجام دادن اقدامهای موقت، اعلام کرد:

دولت‌ها باید کاملاً مقررات کنوانسیون، از جمله مقررات مربوط به کمیسیون را رعایت کنند و نیز باید از ورود خسارت‌های جبران‌ناپذیر جلوگیری کنند. در چنین مواردی، اعدام قربانیان، وضعیتی جبران‌ناپذیر ایجاد می‌کند که با اهداف و مقاصد کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر مغایر است.^۵

همچنین دادگاه آمریکایی در پرونده «Colotenango v. Guatemala» اعلام کرد:

دولت‌ها باید اقدامهای لازم را برای حفظ جان و تمام حقوق هر شخصی که حقوقش در معرض تهدید است، انجام دهند. این وظیفه در مواردی که اشخاص درگیر پرونده‌های مطرح شده در نهادهای نظارتی کنوانسیون آمریکایی هستند،

1. Expectation of compliance.
2. C. Cerna, «The Internal-American Commission on Human Rights: Its Organisation and Examination of Petitions and Communications», in D. Harris and S. Livingstone, *The Inter-American System of Human Rights*, Oxford Clarendon Press, 1998, 65, at 108.
3. Effectiveness.
4. *Provisional measures in the James et al case*, Order of 26 Nov 2001, Annual Report of the Inter-American Court of Human Rights, 2001, vol.II, Appedix XI, II.

۵. بندهای ۱۰ و ۱۲ در پرونده «Loayzo Tomayo v. Preu» دادگاه آمریکایی اعلام کرد دولت باید برای اجرای توصیه‌های کمیسیون تمام تلاش خود را به کار گیرد.

Ser C. No.33 (1997) para.79.

به نظر می‌رسد این نتیجه‌گیری با موضع قبلی دیوان مبنی بر اینکه توصیه‌ها دارای خصیصه الزامی آرای قضایی که نقض آنها مسئولیت عمومی دولت خاطی را در پی خواهد داشت، نمی‌باشد و اجرا نکردن توصیه‌ها به ایجاد مسئولیت بین‌المللی برای دولت منجر نخواهد شد، منطبق نیست.

Caballero Degado and Santana case. Ser C. No.22 (1995) para.67

بیشتر جلوه‌گر می‌شود.^۱

به نظر می‌رسد نظریه‌های اخیر، ابهامهای مربوط به طبیعت الزام آور اقدامهای موقت را برطرف کرده باشد. کمیسیون همواره این اختیار را داشته است که از دادگاه آمریکایی، صدور دستور اقدامهای موقت را درخواست کند.^۲ اگر دادگاه آمریکایی نیز با صدور اقدامهای موقت موافق باشد، دولت مربوط باید آن را دقیقاً اجرا کند.

اروپا

در اروپا اخیراً تحولات مشابهی رخ داده است. در پرونده «Mamatkulov and Abdurasulovic v. Turkey»^۳، موضوع استرداد مخالفان دولت ازبکستان به این کشور به رغم اقدامهای موقت مقرر شده از سوی رئیس شعبه دادگاه اروپایی حسب ماده ۳۹ مقررات دادگاه مطرح بود.^۴ دادگاه اروپایی حقوق بشر اعلام کرد هر دولت عضو که انجام دادن اقدامهای موقت از او درخواست شده باشد، باید مطاع باشد و از هرگونه اقدام یا ترک فعل منجر به تضعیف قدرت یا تأثیرگذاری رأی نهایی اجتناب کند؛^۵ از این رو، درباره ترکیه نتیجه گرفت که این دولت با انجام ندادن اقدامهای موقت، تعهدات خود را حسب کنوانسیون اروپایی نقض کرده است.^۶

این تصمیم، مواضع پیشین را در پرونده «Cruz Varas v. Sweden»^۷ مبنی

1. *Provisionals Measures in the Colotenango case*, Order of 5 Sept 2001, Annual Repport of the Inter-American Court of Human Rights, 2001, vol.II, Appendix XXXIII, para.3.

۲. کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر، ماده (۲)۶۳؛ ماده (۲)۲۵ قواعد دادرسی دادگاه.

۳. رأی ۶ فوریه ۲۰۰۳، قابل دسترس در:

<<http://www.echr.coe.int/ENG/Judgments>> .

۴. ر.ک: زیرنویس شماره ۱.

۵. بند ۱۱۰.

۶. بند ۱۱۱.

۷. سری A، شماره ۲۰۱، ۱۹۹۱.

بر اینکه این اقدامها از نظر فنی، الزام آور نیست، تغییر می‌دهد.^۱ در پرونده مذکور، دادگاه اروپایی حقوق بشر به این نتیجه رسید که با نبود یک مقررۀ صریح در کنوانسیون اروپایی، اقدامهای موقت بر مبنای قواعد دادرسی، موجد یک تعهد بین‌المللی برای دولتهای عضو نیست.

کمیته سازمان ملل متحد برای مبارزه با شکنجه

این کمیته نیز فرصت پرداختن به موضوع اقدامهای موقت را یافته و اعلام کرده است که از دولتهای عضو انتظار دارد درخواستهای کمیته را درباره انجام دادن اقدامهای موقت اجابت کرده و بر رعایت آنها نظارت کنند.^۲ شاکی در پرونده «TPS v. Canada» مدعی بود که اخراج و فرستادنش به کانادا او را در معرض یک شکنجه واقعی قرار داده است.^۳ به درخواست کمیته مبارزه با شکنجه از دولت کانادا برای اخراج نکردن او تا زمانی که تقاضای وی در حال رسیدگی است، بی‌اعتنایی شد. استدلال دولت کانادا این بود که درخواست اقدامهای موقت صرفاً جنبه توصیه‌ای دارد و آمره نیست؛^۴ از این رو، کمیته، نگرانی خود را به این شرح ابراز کرد:

دولت عضو با تصویب کنوانسیون مبارزه با شکنجه و پذیرش اختیاری صلاحیت کمیته حسب ماده ۲۲ درباره وصول و بررسی تقاضاهای ارائه‌شده، متعهد است با

1. Merrills and Robertson, above n.1, 318.
2. UN GAOR A/58/44, Chapter V, B, para.162.

باید در نظر داشت که قاعده اصلی دادرسی در این پرونده اجرا شده بود. ماده (۹) ۱۰۸ از جمله مقرر می‌داشت که کمیته می‌تواند از دولت عضو درخواست انجام دادن اقدامهایی را برای جلوگیری از ورود خسارتهای جبران‌ناپذیر به شخص یا اشخاصی کند که مدعی قربانی تخلف دولت شده‌اند. UN Doc HRI/GEN/3, 171.

درباره اختیارات کمیته مبارزه با شکنجه برای درخواست اقدامهای موقت، ر.ک: زیرنویس شماره ۱.

3. Communication No.99/1997, UN GAOR A/55/44, annex VIII, sect A (16 May 2000).

۴. پاراگراف (۲) ۸.

حسن‌نیت در اجرای پروسه مربوط همکاری کند. اجابت درخواست اقدامهای موقت در مواردی که کمیته انجام دادن این اقدامها را ضروری می‌داند، برای جلوگیری از وارد شدن ضرر جبران‌ناپذیر به شخص مورد نظر که نتیجه رسیدگی کمیته را نیز بی‌تأثیر می‌سازد، اساسی است. کمیته، نگرانی عمیق خود را نسبت به اجرا نشدن درخواستش مبنی بر انجام دادن اقدامهای موقت از سوی دولت عضو ابراز می‌کند.^۱

«Gubriel Camara»، عضو کمیته، در نظریه انفرادی خود اعلام کرد که اختیار کمیته مبارزه با شکنجه در درخواست اقدامهای موقت، از صلاحیت اعطاشده به کمیته حسب ماده ۲۲ کنوانسیون نشئت می‌گیرد. اگر یک دولت عضو، درخواست کمیته مبارزه با شکنجه را اجابت نکند، این امر نه تنها ماده ۲۲ را بی‌معنا و بی‌اثر می‌سازد، بلکه اگر نگوئیم با نص این ماده مغایرت دارد، با روح آن در تضاد است.^۲

دیوان دادگستری بین‌المللی

اگرچه دیوان دادگستری بین‌المللی ماهیتی متفاوت از محاکم فوق دارد، رجوع به رأی اخیر آن در پرونده «LaGrand case»^۳، (دعوی آلمان علیه آمریکا) برای اطلاع مفید است. در این رأی، نهایتاً اعلام شد که اقدامهای موقت حمایتی تجویز شده حسب ماده ۴۱ اساسنامه دیوان برای دولتهای درگیر پرونده، الزام آور است. دیوان با اعمال روش تفسیر معاهدات بر مبنای مقصود و هدف آنها، به این نتیجه رسید که اساسنامه دیوان باید به گونه‌ای تفسیر شود که دیوان را به اجرای وظایف قضایی خود توانا سازد. برای حفظ انسجام در رسیدگیها، اقدامهای موقت باید الزام آور باشد.

بعلاوه، این واقعیت که طرفین یک پرونده باید از انجام اقدامهای تشدیدکننده دعوا یا ضرررساننده به تصمیم‌گیری نهایی دیوان اجتناب کنند، نتیجه‌گیری مذکور را تأیید می‌کند.

۱. پاراگراف (۱) ۱۶.

۲. نظر انفرادی «Guibril Camara»، عضو کمیته، پاراگراف ۱.

3. ICJ Rep 2001, 466, paras.99-103.

نتیجه گیری

اهمیت پرونده «Piandiong» نشان‌دهنده این واقعیت است که کمیته در آن توانست نظر خود را درباره اجرای ماده ۸۶ اعلام کند. کمیته دریافت که درخواست انجام دادن اقدامهای موقت برای یک دولت عضو، باید الزام آور باشد و اجرا نکردن ارادی این درخواست، نقض پروتکل اختیاری می‌باشد. این یافته را باید یک تحویل بی‌نهایت مثبت ارزیابی و از آن استقبال کرد. اقدامهای موقت، قسمت اصلی وظایف حمایتی کمیته را تشکیل می‌دهد. نقش حمایتی کمیته باید با ارزش دادن به اعمال مؤثر حق طرح دعوی انفرادی، به اندازه کافی تقویت شود.^۱

کمیته در برخی موارد، نگرانی شدید خود را درباره بی‌توجهی دولتها به درخواستهای اقدامهای موقت که به تضعیف نقش حمایتی کمیته منجر می‌شود، ابراز کرده است. توجه مستدل کمیته در این نتیجه‌گیری که با رویکرد پویا و رو به تکامل معاهدات حقوق بشری هماهنگ است، صرفاً از این حیث که در پی تأمین بیشترین حمایت از افراد در معرض خطر است، قابل دفاع است،^۲ همان‌طور که دادگاه اروپایی حقوق بشر اعلام کرده است معاهدات حقوق بشری باید طوری تفسیر شود که حقوق مندرج در آنها عملاً و به شکل مؤثر اجرا شود، نه اینکه صرفاً جنبه نظری و فرضی داشته باشد.^۳ این دیدگاه سنتی که با انجام دادن یک تفسیر

۱. این، پاسخ به نگرانی کسانی است که کمیته را عنصر بی‌اثری می‌دانند. برای نمونه، ر.ک:

H. J. Steiner, «Individual claims in a world of massive violations: What role for the Human Rights Committee?» in P. Alston and J. Crawford (eds), *The Future of Human Right Treaty Monitoring*, Cambridge CUP 2000, 15; G. Robertson, *Crimes Against Humanity: The Struggle for Global Justice*, 2nd edn, London Penguin, 2002, 52-8.

هم دادگاه اروپایی حقوق بشر و هم دادگاه آمریکایی حقوق بشر بر اهمیت اصل اجرایی بودن در این باره تأکید کرده‌اند. ر.ک:

Mamatkulov and Abdorasulovic v. Turkey, para.109; *Colotenango v. Guatemala*, para.5.

2. *Wemhoff v. Germany*, Series A, vol.7 (1968); *Compulsory Membership of Journalists Association*, case (1986) 25 ILM 123.

3. *Mamatkulov and Abdurasulovic v. Turkey*, para.105.

کاملاً حقوقی، قواعد دادرسی را الزام آور نمی‌دانست، دیگر مناسب به نظر نمی‌رسد. ارزیابی «Pasqualucci» در سیستم آمریکایی که به موجب آن، اقدامهای موقت به صورت ابزاری فعال برای مبارزه با تخلفات حقوق بشر درآمده است^۱ نیز در سیستم سازمان ملل متحد اعمال‌شدنی است. بعلاوه، کمیته نشان داده است که رهبری این نهضت را به عهده دارد و نظراتش در سایر ارگانهای حقوق بشر، پذیرفته و اعمال شده است. این تحولات درباره اقدامهای موقت، قاعدتاً باید بیشترین حمایت را از بعضی از آسیب‌پذیرترین افراد تأمین کند.

۳۳۶

۳۳۵

مجله تخصصی الهیات و حقوق / بهار و تابستان ۱۳۸۴ / شماره ۱۵ و ۱۶

اقدامهای موقت در کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد / ترجمه‌ها

1. Pasqualucci, op. cit., 294.